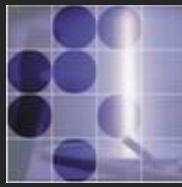

*Boštjan Golob
UNIVERZA V LJUBLJANI/
INSTITUT JOŽEF STEFAN*

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za matematiko in fiziko
Oddelek za fiziko

Institut "Jožef Stefan"

STANDARDNI MODEL

ISKANJE PROCESOV IZVEN SM

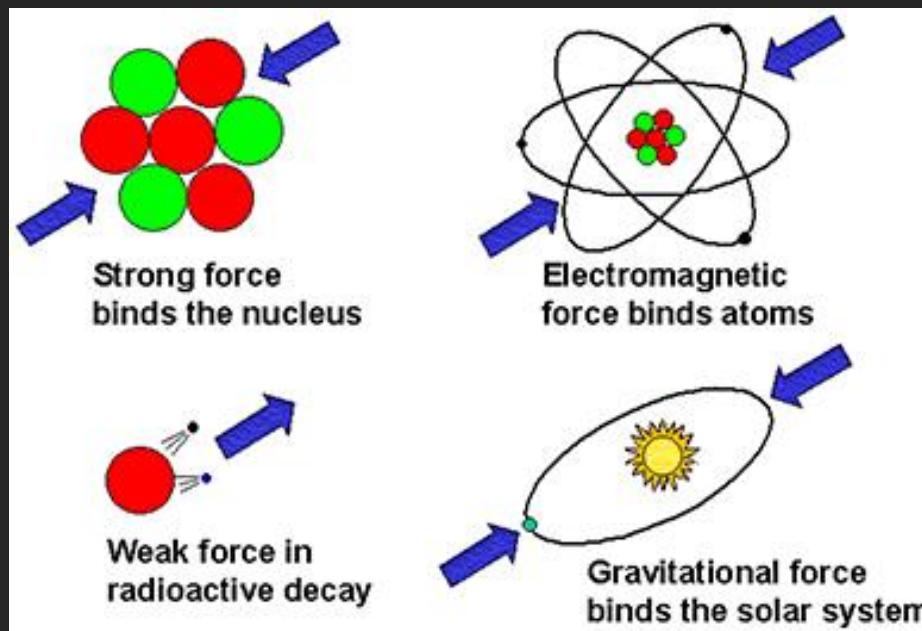
ENERGIJSKO OBZORJE

OBZORJE NATANČNOSTI

BELLE II INTERNATIONAL MASTERCLASSES 2021

FIZIKA DELCEV:

STANDARDNI MODEL (SM) INTERAKCIJ MED OSNOVNIMI DELCI (MOČNA, ELEKTROMAGNETNA, ŠIBKA, GRAVITACIJSKA):

C. SCHWARZ, FORCES AND INTERACTIONS, IOP PUBLISHING

FIZIKA DELCEV SE UKVARJA Z ODKRIVANJEM IN MERJENJEM
LASTNOSTI OSNOVNIH SIL (=INTERAKCIJ) V NARAVI

OSNOVNI DELCI:

LASTNOSTI INTERAKCIJ ODKRIVAMO S ŠTUDIJEM PROCESOV MED OSNOVNIMI DELCI

POJEM OSNOVNIH DELCEV SE JE SPREMINJAL SKOZI ZGODOVINO ČLOVEŠKEGA RAZISKOVALNEGA DELOVANJA, PREDVSEM PA Z EKSPERIMENTALNIMI ZMOGLJIVOSTMI

EMPEDOKEL,
5. ST. P.N.ŠT.

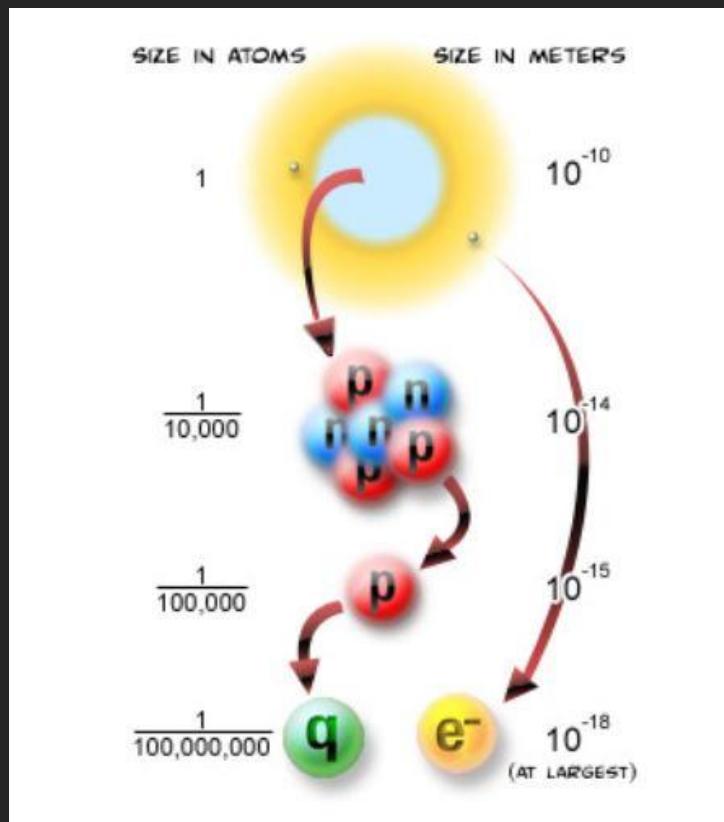

OSNOVNI DELCI:

LASTNOSTI INTERAKCIJ ODKRIVAMO S ŠTUDIJEM PROCESOV MED OSNOVNIMI DELCI

POJEM OSNOVNIH DELCEV SE JE SPREMINJAL SKOZI ZGODOVINO ČLOVEŠKEGA RAZISKOVALNEGA DELOVANJA, PREDVSEM PA Z EKSPERIMENTALNIMI ZMOGLJIVOSTMI

DANDANES...

OSNOVNI DELCI:

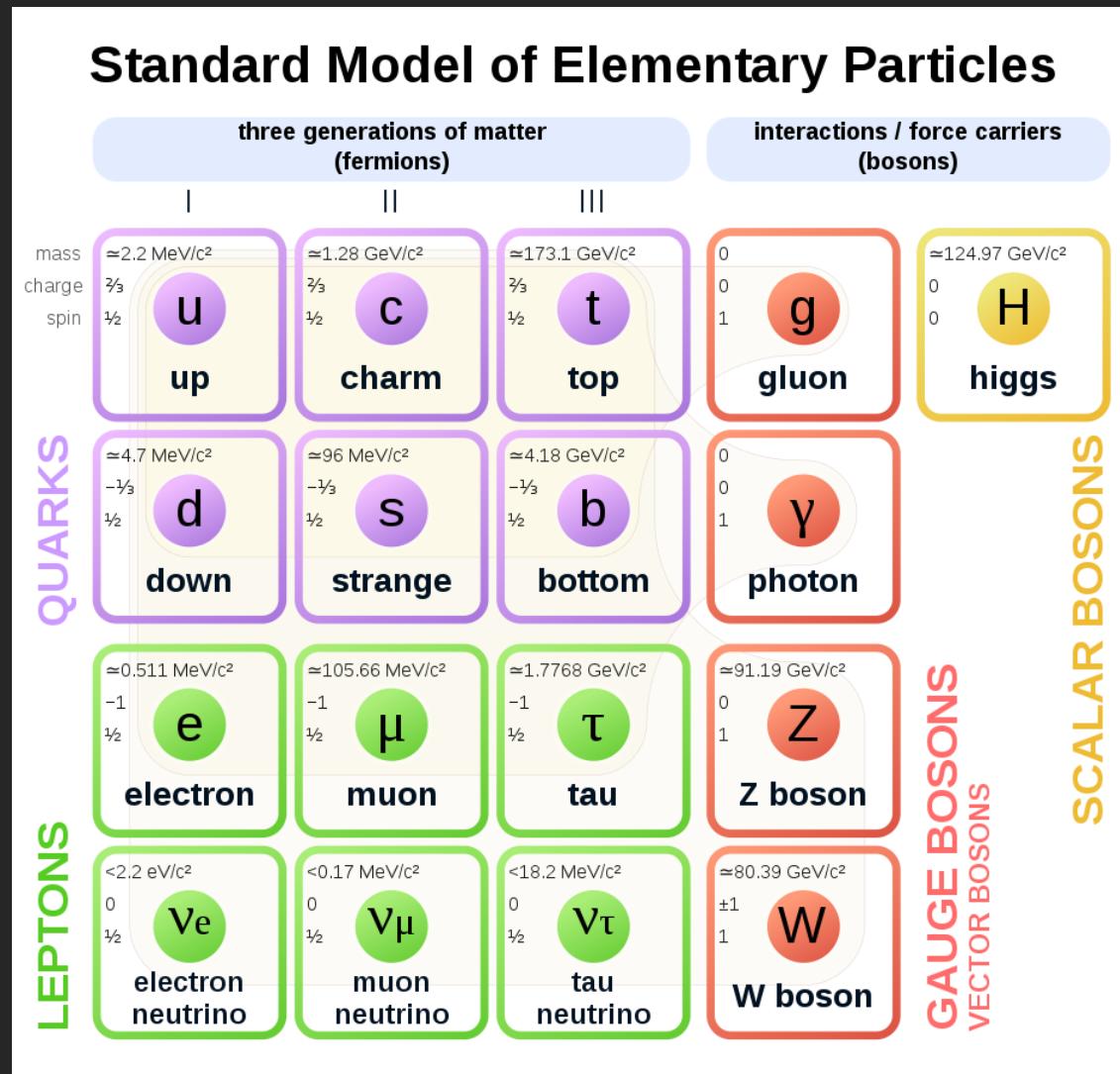
LASTNOSTI INTERAKCIJ ODKRIVAMO S ŠTUDIJEM PROCESOV MED OSNOVNIMI DELCI

POJEM OSNOVNIH DELCEV SE JE SPREMINJAL SKOZI ZGODOVINO ČLOVEŠKEGA RAZISKOVALNEGA DELOVANJA, PREDVSEM PA Z EKSPERIMENTALNIMI ZMOGLJIVOSTMI

DANDANES...

S SODOBNIMI POSPEŠEVALNIKI DELCEV UGOTAVLJAMO,
KAJ SO (DANDANES) OSNOVNI DELCI

OSNOVNI DELCI:

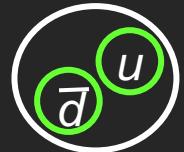
OSNOVNI DELCI:

KVARKI V NARAVI NE NASTOPAJO PROSTI; SESTAVLJAJO TEŽJE DELCE,
HADRONE

= PROTON

$$|p\rangle = |u(+2/3e_0)u(+2/3e_0)d(-1/3e_0)\rangle$$

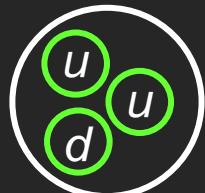

= PION

$$|\pi^+\rangle = |u(+2/3e_0)\bar{d}(+1/3e_0)\rangle$$

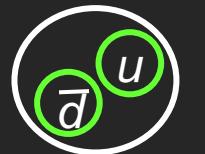
OSNOVNI DELCI:

KVARKI V NARAVI NE NASTOPAJO PROSTI; SESTAVLJAJO TEŽJE DELCE, HADRONE

= PROTON

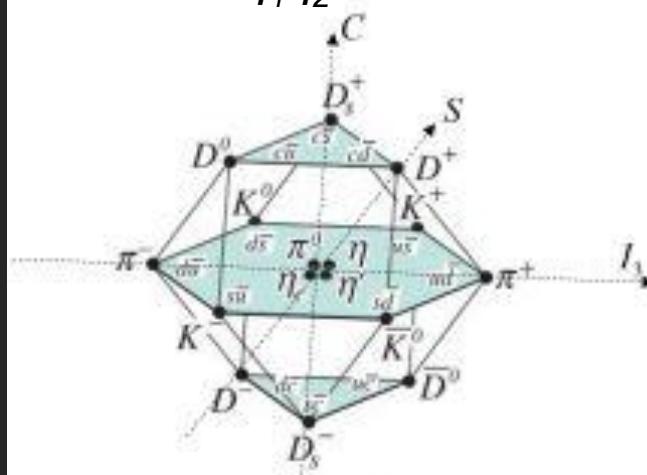
$$|p\rangle = |u(+2/3e_0)u(+2/3e_0)d(-1/3e_0)\rangle$$

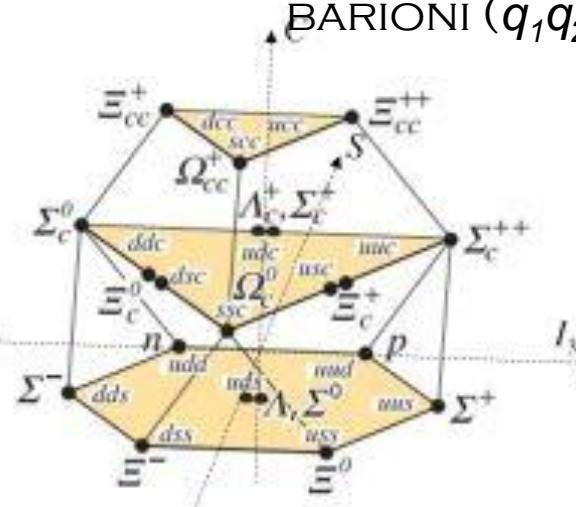
= PION

$$|\pi^+\rangle = |u(+2/3e_0)\bar{d}(+1/3e_0)\rangle$$

MEZONI ($q_1\bar{q}_2$)

BARIONI ($q_1q_2q_3$)

„PERIODNI
SISTEM“
HADRONOV

ODPRTA VPRAŠANJA V FIZIKI DELCEV

SM INTERAKCIJ MED OSNOVNIMI DELCI IMA VEČ PROBLEMOV

NPR.:

ASIMETRIJA MED SNOVJO/ANTI-SNOVJO: OPAZLJIVO VESOLJE -
POPOLNA PREVLADA SNOVI NAD ANTI-SNOVJO;
EDEN OD (SAHAROVIH) POGOJEV ZA TAK RAZVOJ VESOLJA
- KRŠITEV SIMETRIJE CP;
IZMERJENA KRŠITEV SIMETRIJE CP ~ 10 VELIK. REDOV
(10000000000 — KRAT !!)
PREMAJHNA ZA POJASNILO ASIMETRIJE V VESOLJU

ODPRTA VPRAŠANJA V FIZIKI DELCEV

SM INTERAKCIJ MED OSNOVNIMI DELCI IMA VEČ PROBLEMOV

NPR.:

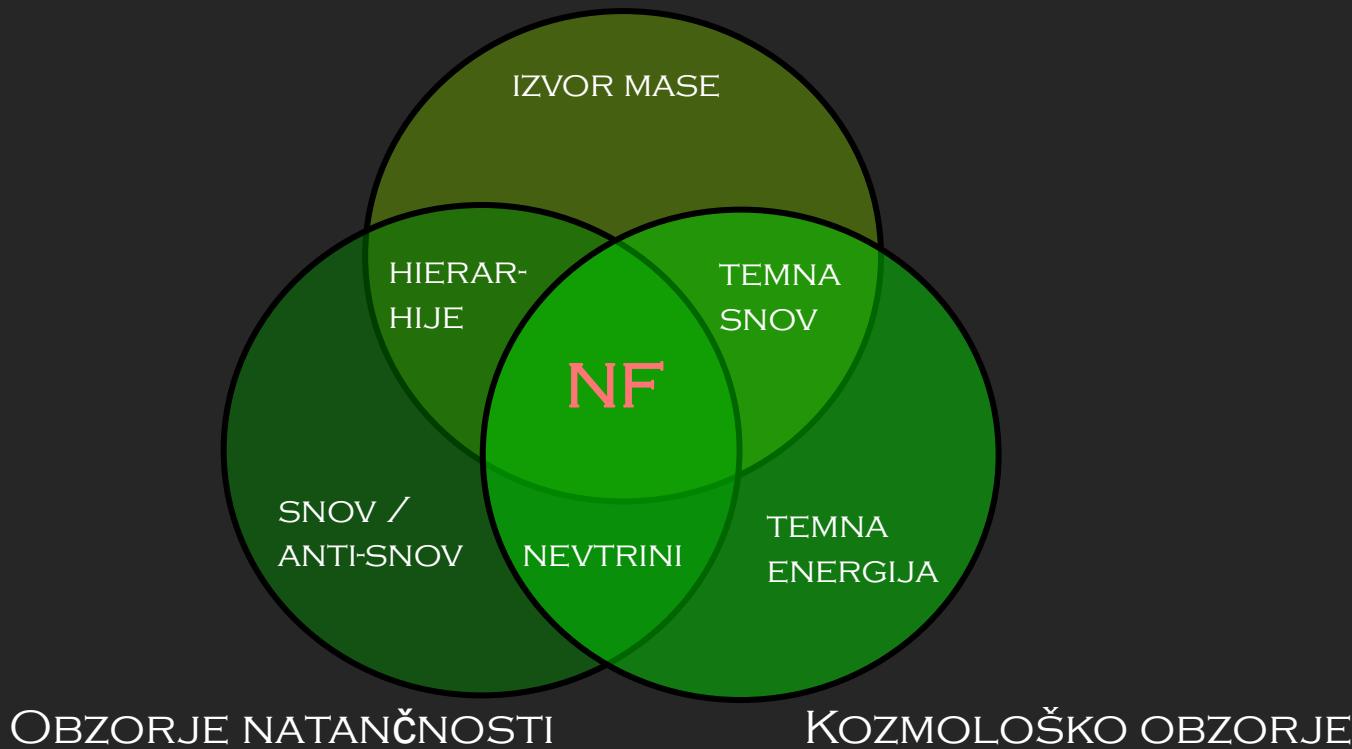
ASIMETRIJA MED SNOVJO/ANTI-SNOVJO: OPAZLJIVO VESOLJE -
POPOLNA PREVLADA SNOVI NAD ANTI-SNOVJO;
EDEN OD (SAHAROVIH) POGOJEV ZA TAK RAZVOJ VESOLJA
- KRŠITEV SIMETRIJE CP;
IZMERJENA KRŠITEV SIMETRIJE CP ~ 10 VELIK. REDOV
(10000000000 — KRAT !!)
PREMAJHNA ZA POJASNILO ASIMETRIJE V VESOLJU

VEČ PREDLAGANIH (DOSLEJ NEPOTRJENIH) REŠITEV:
SUPERSIMETRIČNE TEORIJE, DODATNE DIMENZIJE...
→ “NOVA FIZIKA” (NF)

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

TROJNI PRISTOP

ENERGIJSKO OBZORJE

ODKRITJE, PREDVSEM PA INTERPRETACIJA NF BI
PREDSTAVLJALO VELIK ZNANSTVENI PREBOJ

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

TROJNI PRISTOP

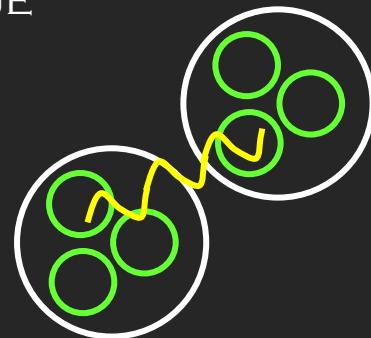
ENERGIJSKO OBZORJE

$$\xrightarrow{p, E/2} \xleftarrow{p, E/2}$$

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

TROJNI PRISTOP

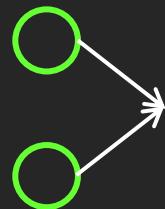
ENERGIJSKO OBZORJE

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

TROJNI PRISTOP

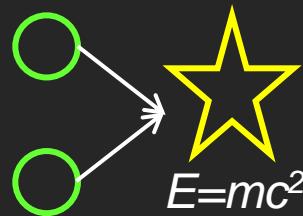
ENERGIJSKO OBZORJE

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

TROJNI PRISTOP

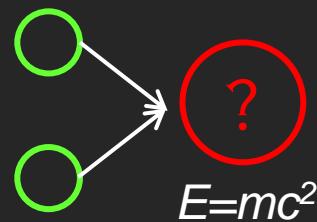
ENERGIJSKO OBZORJE

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

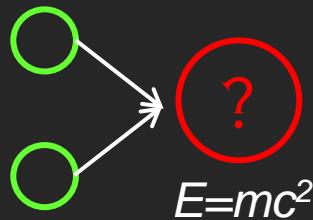
TROJNI PRISTOP

ENERGIJSKO OBZORJE

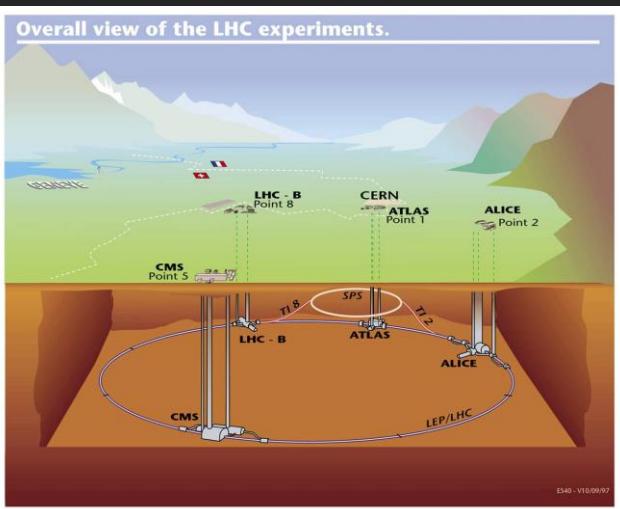

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

TROJNI PRISTOP ENERGIJSKO OBZORJE

PRODUKCIJA DOSLEJ NEZNANIH DELCEV IN PROCESOV PRI NAJVIŠJIH DOSEGLJIVIH ENERGIJAH

LARGE HADRON
COLLIDER

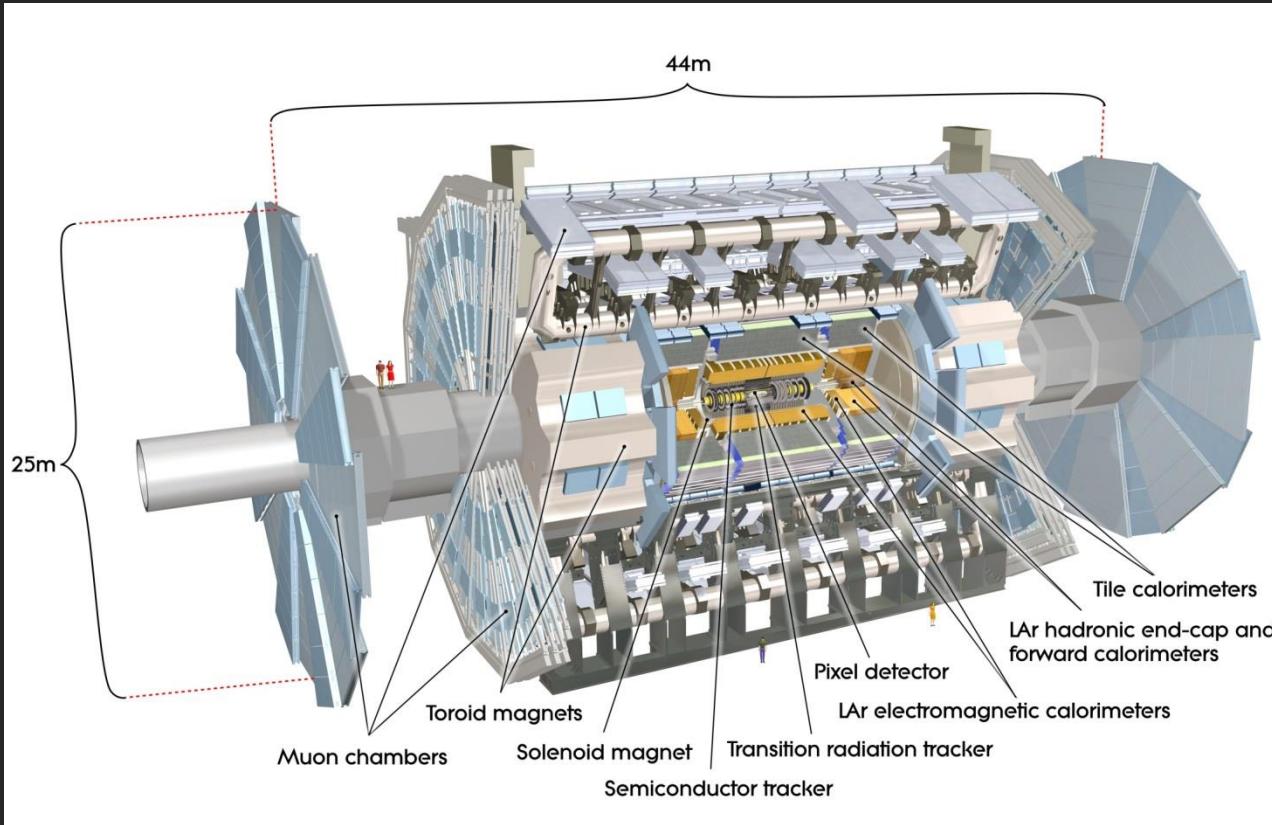
$$mc^2 = 13 \text{ TeV}$$
$$T = \text{TERA} = 10^{12}$$

GRUČA p V LHCIMA
ENERGIJO KOT 1,5 T
AVTO PRI 45 KM/H

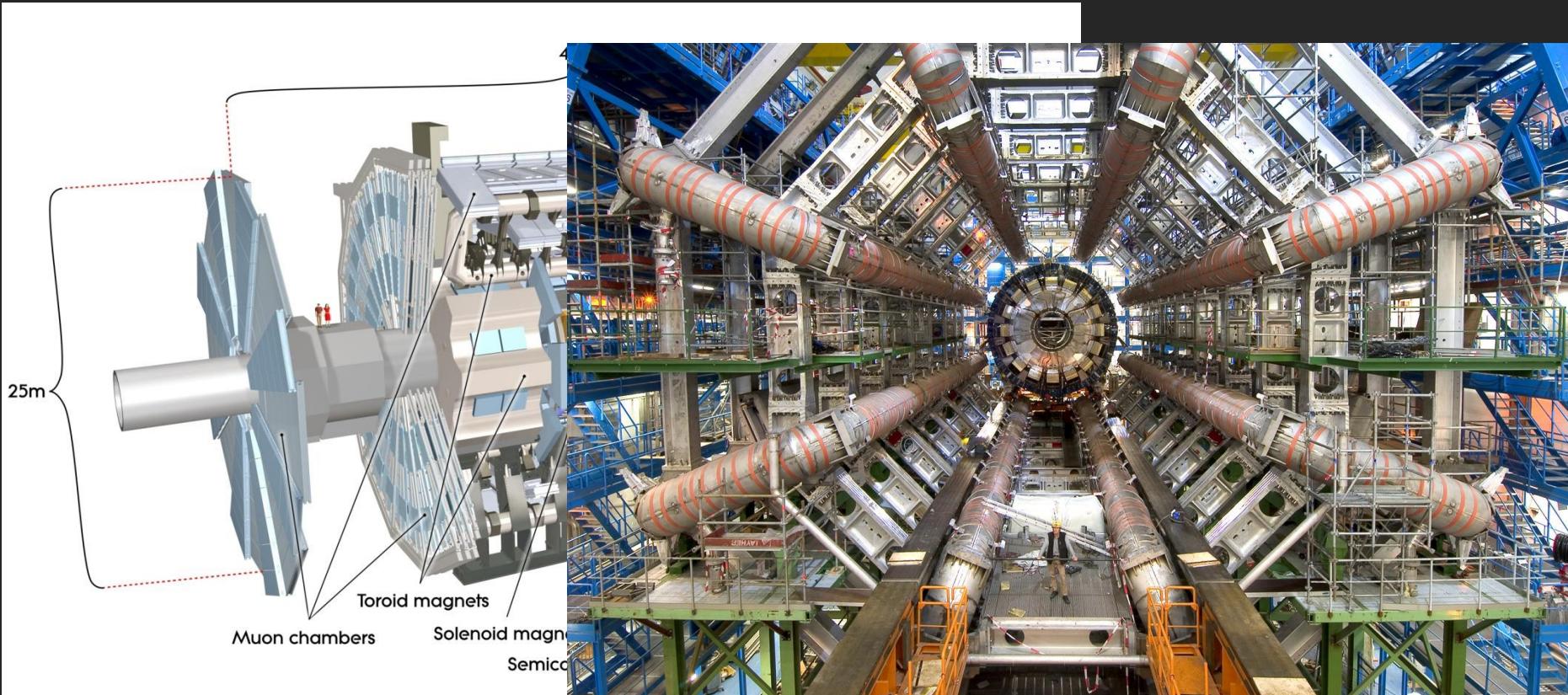
EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

ENERGIJSKO OBZORJE

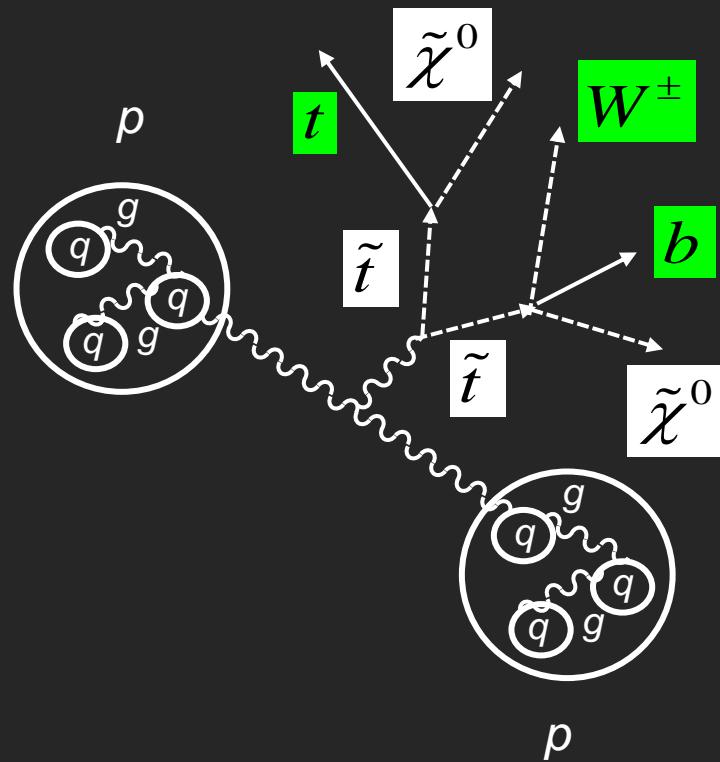
EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

ENERGIJSKO OBZORJE

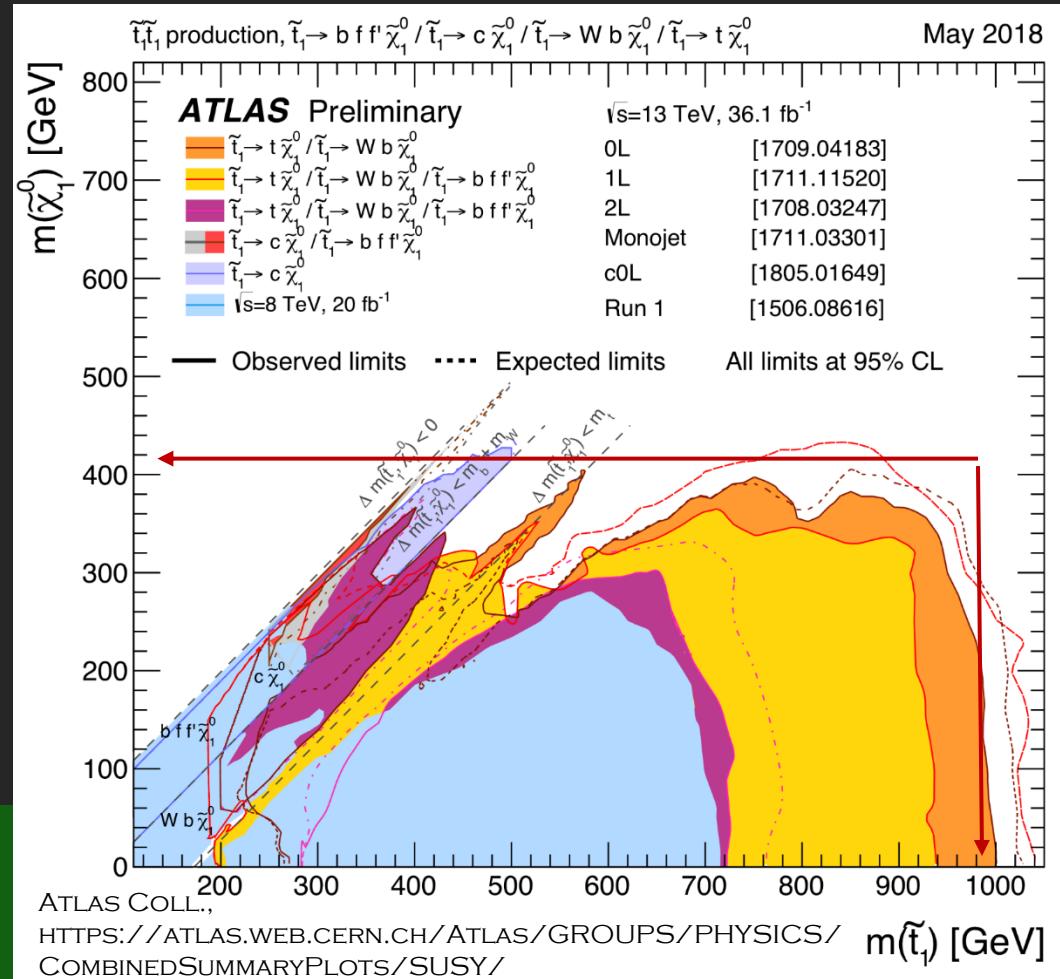

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

ENERGIJSKO OBZORJE

ZAENKRAT NI OPAŽENIH NOVIH
DELCEV Z
 $M \lesssim \sim 500 \text{ GeV}/c^2 - 1 \text{ TeV}/c^2$

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

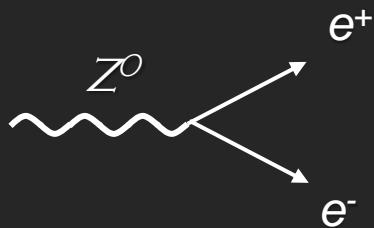
OBZORJE NATANČNOSTI

... JE PREPROSTA:

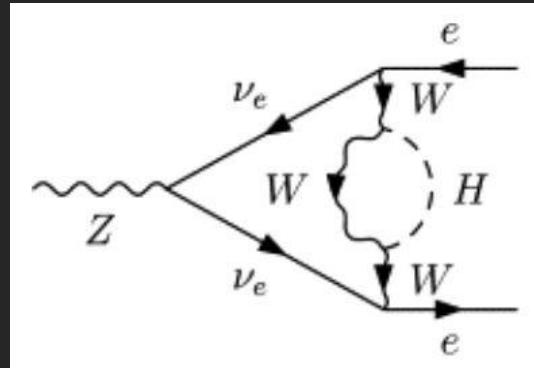
Z ELO NATANČNO IZMERITI (REDKE) PROCESE IN PRIMERJATI REZULTATE Z Z ELO NATANČNIMI NAPOVEDMI V OKVIRU SM

ŠE NEODKRITI DELCI LAHKO PRISPEVAJO K ZNANIM PROCESOM
(ZGODOVINSKI PRIMER: $Z^0 \rightarrow e^+e^- = F(M_H)$):

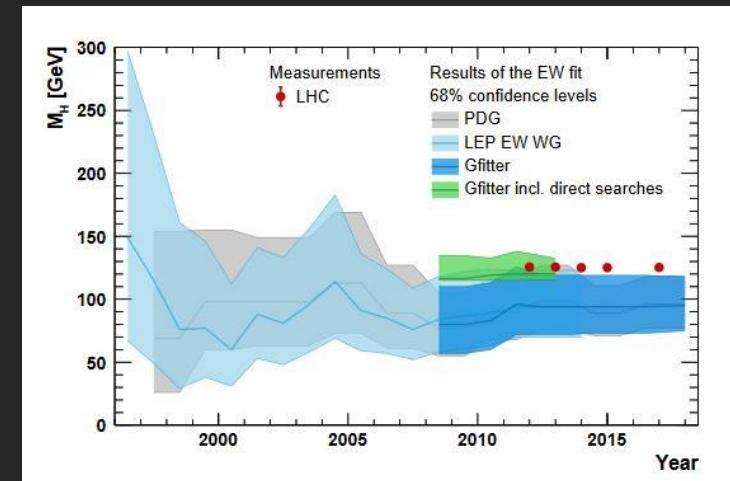
OSNOVNI RED

VIŠJI RED

+ DRUGE SPREMENLJIVKE

J. HALLER ET AL., EUR. PHYS. J. C78, 675 (2018)

... HUDIČ JE V PODROBNOSTIH...: „Z ELO“ NATANČNO ...!

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

OBZORJE NATANČNOSTI

REDKI PROCESI:

$$\text{ZABELEŽENI} \quad = \quad \text{LUMINOZNOST} \quad \times \quad \text{VERJETNOST ZA} \quad \times \quad \text{IZKORISTEK} \\ \text{PROCESI} \qquad \qquad \qquad \text{POSPEŠEVALNIKA} \qquad \qquad \text{PROCES} \qquad \qquad \qquad \text{REKONSTRUKCIJE}$$

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

OBZORJE NATANČNOSTI

REDKI PROCESI:

$$\text{ZABELEŽENI PROCESI} = \text{LUMINOZNOST POSPEŠEVALNIKA} \times \text{VERJETNOST ZA PROCES} \times \text{IZKORISTEK REKONSTRUKCIJE}$$

NATANČNOST MERITVE:

$$\left(\frac{\sigma(a)}{a} \right)^2 = \frac{1}{N_{\text{det}}} + \left(\frac{\sigma_{\text{syst}}}{a} \right)^2$$

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

OBZORJE NATANČNOSTI

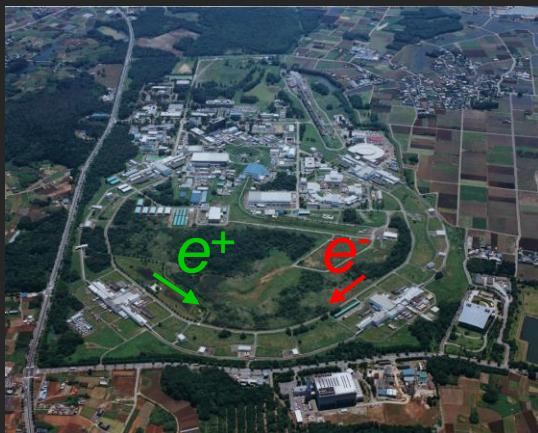
REDKI PROCESI:

$$\text{ZABELEŽENI PROCESI} = \text{LUMINOZNOST POSPEŠEVALNIKA} \times \text{VERJETNOST ZA PROCES} \times \text{IZKORISTEK REKONSTRUKCIJE}$$

NATANČNOST MERITVE:

$$\left(\frac{\sigma(a)}{a} \right)^2 = \frac{1}{N_{\text{det}}} + \left(\frac{\sigma_{\text{syst}}}{a} \right)^2$$

TRKALNIK KEKB IN DETEKTOR BELLE (1999-2010): $\sim 7 \cdot 10^8 e^+e^- \rightarrow B\bar{B}$

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

OBZORJE NATANČNOSTI

REDKI PROCESI:

$$\text{ZABELEŽENI PROCESI} \quad = \quad \text{LUMINOZNOST POSPEŠEVALNIKA} \times \text{VERJETNOST ZA PROCES} \times \text{IZKORISTEK REKONSTRUKCIJE}$$

NATANČNOST MERITVE:

$$\left(\frac{\sigma(a)}{a} \right)^2 = \frac{1}{N_{\text{det}}} + \left(\frac{\sigma_{\text{syst}}}{a} \right)^2$$

PROCES	$\sigma(BR)/BR$
$BR(B \rightarrow X) \sim \mathcal{O}(10^{-7})$	OPAZIMO
$BR(B \rightarrow X) \sim \mathcal{O}(10^{-5})$	$\mathcal{O}(10\%)$
$BR(B \rightarrow Y_{\bar{v}}) \sim \mathcal{O}(10^{-5})$	OPAZIMO
$BR(B \rightarrow Y_{\bar{v}}) \sim \mathcal{O}(10^{-3})$	$\mathcal{O}(10\%)$

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF

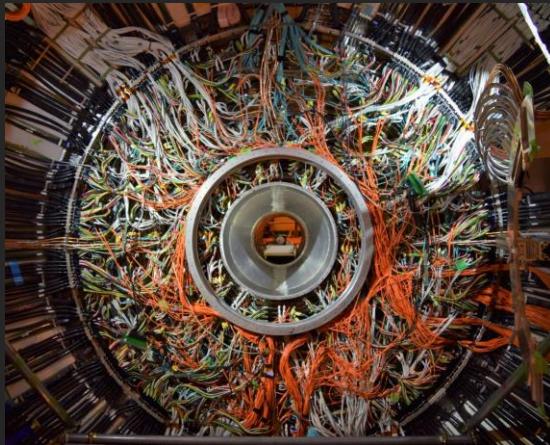
OBZORJE NATANČNOSTI

REDKI PROCESI:

$$\text{ZABELEŽENI PROCESI} \quad = \quad \text{LUMINOZNOST POSPEŠEVALNIKA} \times \text{VERJETNOST ZA PROCES} \times \text{IZKORISTEK REKONSTRUKCIJE}$$

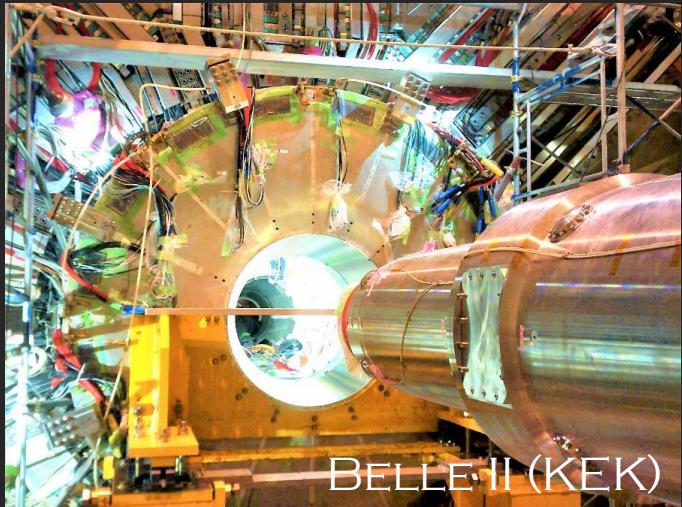
NATANČNOST MERITVE:

$$\left(\frac{\sigma(a)}{a} \right)^2 = \frac{1}{N_{\text{det}}} + \left(\frac{\sigma_{\text{syst}}}{a} \right)^2$$

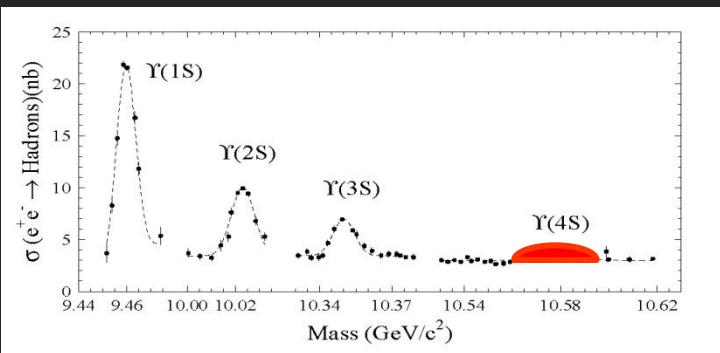

TRKALNIK SUPERKEKB IN DETEKTOR BELLE II (2018 -): $\sim 40x \mathcal{L}$, $\sim 50x N(\overline{B}\overline{B})$
+ IZBOLJŠAVE EKSP. METOD (σ_{syst}) $\Rightarrow$ IZBOLJŠANA $\sigma(a)/a$ ZA VELIK. RED

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF (SUPER)KEKB – TOVARNA MEZONOV B

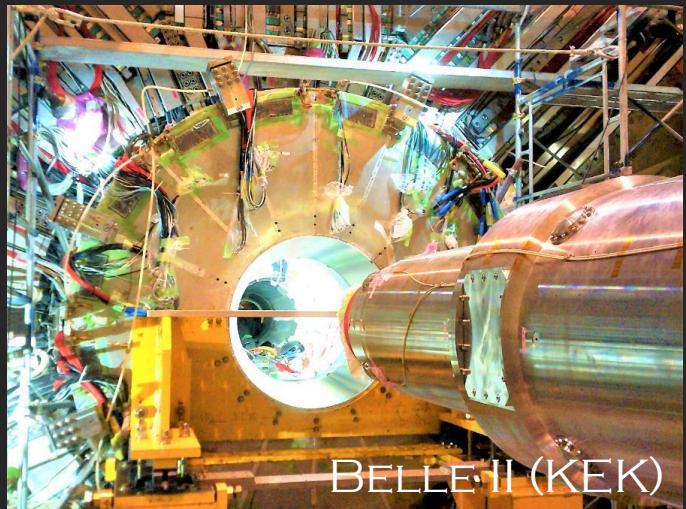
OBZORJE NATANČNOSTI
ENERGIJA:

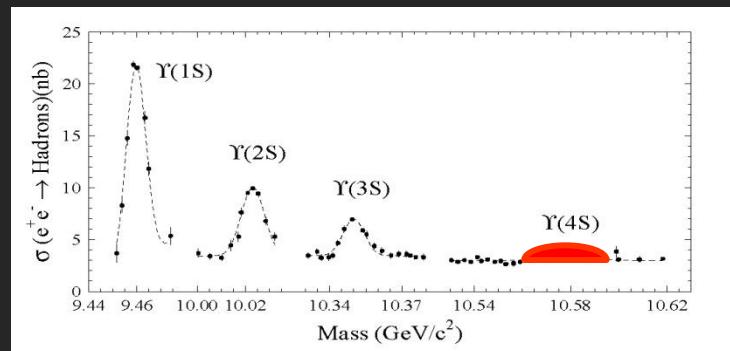
$$\sqrt{s} = 10.58 \text{ GeV}$$

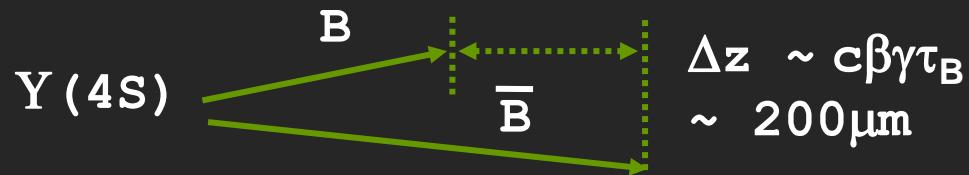
EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF (SUPER)KEKB – TOVARNA MEZONOV B

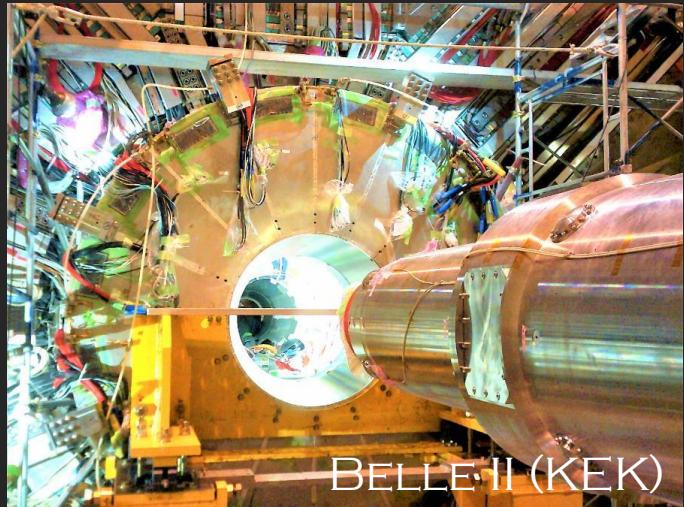
OBZORJE NATANČNOSTI
ENERGIJA:

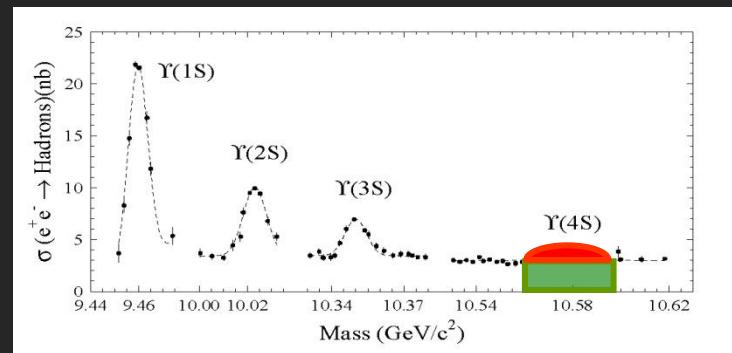
$$\sqrt{s} = 10.58 \text{ GeV}$$

EKSPERIMENTALNI PRISTOP K ODKRIVANJU NF (SUPER)KEKB – TOVARNA MEZONOV B

OBZORJE NATANČNOSTI
ENERGIJA:

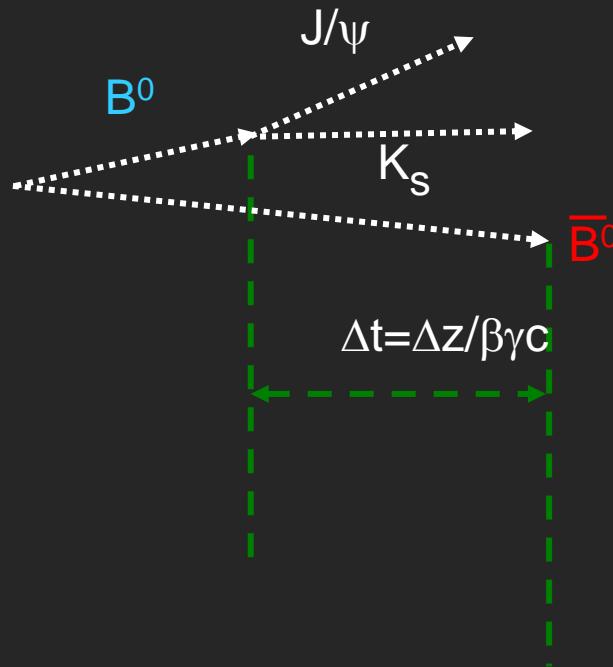

$$e^+ e^- \rightarrow q \bar{q}, \ell^+ \ell^- \\ (q=u,d,s,c; \ell=e,\mu,\tau)$$

NATANČNE MERITVE
PROCESOV Z MEZONI B, D, ...

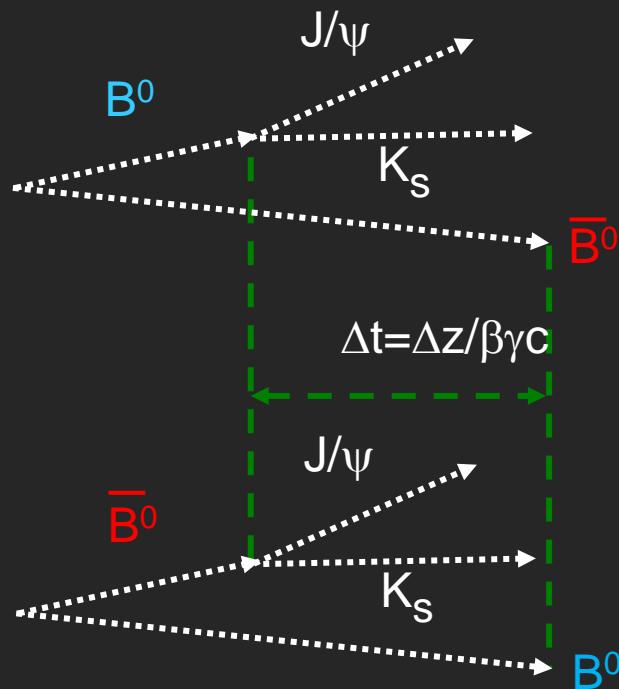
ASIMETRIJA BELLE (II)

RAZLIKA V POTEKU PROCESOV Z
DELCI IN NJIHOVIMI ANTI-DELCI
ASIMETRIJA CP

ASIMETRIJA BELLE (II)

RAZLIKA V POTEKU PROCESOV Z
DELCI IN NJIHOVIMI ANTI-DELCI
ASIMETRIJA CP

PROCESI Z DELCI POTEKAJO MALENKOST
DRUGAČE KOT PROCESI Z ANTI-DELCI

ASIMETRIJA

BELLE (II)

M. KOBAYASHI T. MASKAWA

KEKB と Belle に携わった全ての
人とともに、アップグレード計画の
成功を祈念しつつ。

2008年10月9日

小林 錦

ASIMETRIJA

BELLE (II)

M. KOBAYASHI T. MASKAWA

KEKB と Belle に携わった全ての人とともに、アップグレード計画の成功を祈念しつつ。

2008年10月9日

小林 錦

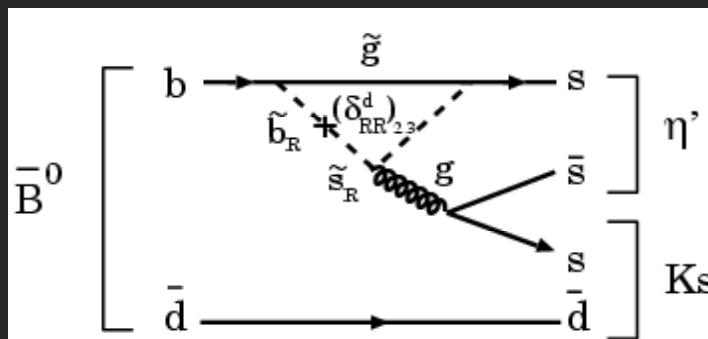

A ČE SE VRNEMO NA ZAČETEK:

IZMERJENA KRŠITEV SIMETRIJE CP ~ 10 VELIK. REDOV

PREMAJHNA ZA POJASNILLO ASIMETRIJE V VESOLJU

⇒ OBSTAJATI MORajo ŠE NEZNANI PROCESI, PRI KATERIH JE SIMETRIJA CP DODATNO KRŠENA

V NASLEDNJIH LETIH BOMO Z BELLE II
IZMERILI NATANČNEJE ŠE REDKEJŠE
PROCESE

ASIMETRIJA

- **SM** INTERAKCIJ MED OSNOVNIMI DELCI JE ENA EKSPERIMENTALNO NAJBOLJE PREVERJENIH FIZIKALNIH TEORIJ

ASIMETRIJA

- **SM** INTERAKCIJ MED OSNOVNIMI DELCI JE ENA EKSPERIMENTALNO NAJBOLJE PREVERJENIH FIZIKALNIH TEORIJ
- IMA POMANJKLJIVOSTI, KI NEDVOUMNO KAŽEJO NA PRISOTNOST **NF**

ASIMETRIJA

- **SM** INTERAKCIJ MED OSNOVNIMI DELCI JE ENA EKSPERIMENTALNO NAJBOLJE PREVERJENIH FIZIKALNIH TEORIJ
- IMA POMANJKLJIVOSTI, KI NEDVOUMNO KAŽEJO NA PRISOTNOST **NF**
- ENERGIJSKO OBZORJE, OBZORJE NATANČNOSTI, KOZMOLOŠKO OBZORJE
SLO SODELOVANJE: (ATLAS) (BELL II) (P. AUGER)

ASIMETRIJA

- SM INTERAKCIJ MED OSNOVNIMI DELCI JE ENA EKSPERIMENTALNO NAJBOLJE PREVERJENIH FIZIKALNIH TEORIJ
- IMA POMANJKLJIVOSTI, KI NEDVOUMNO KAŽEJO NA PRISOTNOST NF
- ENERGIJSKO OBZORJE, OBZORJE NATANČNOSTI, KOZMOLOŠKO OBZORJE
SLO SODELOVANJE: (ATLAS) (BELLE II) (P. AUGER)
- MLADI RAZISKOVALCI DOBRODOŠLI